

4. Kuklin O. Strategichni priorityety rozvytku vyshhoi osvity Ukrainy / O. Kuklin // Vyshha shkola. – 2012. – №8. – S.29-36.

5. Pro vyshhu osvitu: Zakon Ukrainy vid 17.01.2002 r. № 2984-III // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. – 2002. – № 20. – St.134.

6. Pro osvitu'o-kvalifikacijni rivni (stupenevu osvitu): Lyst MON Ukrainy vid 25.04.2001 r. №1/9-168 // Oriientyr. – 2001. – 08. – №30.

7. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 23.05.1991 r. № 1060-XII // Vidomosti Verhovnoi Rady URSR. – 1991. – № 34. – St.451.

8. Ridings B. Universitet v ruinah / B. Ridings;

per. s angl. A.M. Korbuta. – M.: Izdat. dom Vyssh. shk. jekonomiki, 2010. – 304 s.

9. Sacyk V.I. Kljuchovi faktory stanovlennja konkurentospromozhnyh universytetiv / V.I. Sacyk // Ekonomika Ukrainy. – 2013. – №5(618). – S.75-90.

10. Statystychnyj shhorichnyk Donec'koi oblasti za 2012 rik / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy / Za red. O.A. Zelenogo; Vidp. za vyp. L.O. Mishyna. – Donec'k: Golovne upravlinnja statystyky u Donec'kij obl., 2013. – 470 s.

Статья поступила в редакцию 11.03.2014

Т.М. БОГОЛІБ, д.е.н., професор

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
м. Переяслав-Хмельницький, Україна
bogolib60@mail.ru*

ОСВІТНІЙ ТА НАУКОВИЙ ФАНДРАЙЗИНГ В УКРАЇНІ

У статті досліджено проблему виникнення і розвитку благодійних організацій, які надають у сфері освіти та науки фінансову допомогу у формі грантів та благодійних пожертв; обґрунтовано благодійницьку діяльність як форму залучення зовнішнього фінансування закладів освіти і науки; виділено форми благодійницької діяльності: індивідуальний і організаційний фандрайзинг; узагальнено досвід освітнього та наукового фандрайзингу в Україні в XIX-XX ст.

Ключові слова: благодійницькі організації, освітній та науковий фандрайзинг, зовнішнє фінансування, індивідуальний фандрайзинг, організаційний фандрайзинг

Т.М. Боголиб

Образовательный и научный фандрайзинг в Украине

У статті досліджено проблему виникнення і розвитку благодійних організацій, які надають у сфері освіти та науки фінансову допомогу у формі грантів та благодійних пожертв; обґрунтовано благодійницьку діяльність як форму залучення зовнішнього фінансування закладів освіти і науки; виділено форми благодійницької діяльності: індивідуальний і організаційний фандрайзинг; узагальнено досвід освітнього та наукового фандрайзингу в Україні в XIX-XX ст.

Ключевые слова: благотворительные организации, образовательный и научный фандрайзинг, внешнее финансирование, индивидуальный

фандрайзинг, организационный фандрайзинг

T.M. Bogolib

Educational and research fundraising in Ukraine

The article deals with the problem of the origin and development charities that provide for education and science of financial assistance in the form of grants, charities justified as a form of external financing institutions of education and science; isolated forms of charitable activities: individual and organizational fundraising, education and the experience research fundraising in Ukraine in the nineteenth and twentieth centuries.

Keywords: charitable organizations, educational and research fundraising, external funding, individual fundraising, organizing fundraising

В умовах розвитку інноваційної, нової економіки освіта і наука являються основою, що забезпечує рух вперед, ріст ВВП, конкурентоспроможність у глобалізованому світі. Досить часто економісти називають сучасне суспільство, суспільством знань, а економіку, економікою знань. В економіці знань не речі, рухоме і нерухоме майно, не природні, в тому числі енергетичні ресурси складають головні багатства. Вони поступаються місцем новому пріоритету – інформації і інтелекту, знанням і науковим розробкам. Вперед прориваються

© Т.М. Боголіб, 2014

<http://www.elibrary.ru/issues.asp?id=37579>

<http://www.instud.net>, <http://www.nbu.gov.ua/>

країни, які орієнтуються не на видобуток корисних копалин, навіть на їх великі запаси, не на їх переробку, а ті країни, де знання і наукові розробки, інноваційні технології і модернізаційні проекти відіграють головну роль, на ринках збуту є головним товаром. Стратегічна мета України – побудова такого суспільства. Проте, успіхи залежать від фінансових ресурсів. На жаль, гідне фінансування сфери освіти і науки сьогодні не забезпечено в Україні. Законодавчо визначені нормативи фінансування освітньої галузі на рівні 10% ВВП в Законі України «Про освіту» [5] та науки на рівні 1,7% ВВП у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [4], але цей рівень не був досягнутий за роки незалежності. Найвищі показники фінансування освіти склали 7,2% ВВП (2010 р.), науки – 1,01% ВВП (2008 р.).

Якщо дослідити структури витрат на освіту та науку в Україні: 73% – це кошти загального і спеціального фонду Державного бюджету України та місцевих бюджетів [9]. Не отримав широкого розвитку світовий досвід багатоканальності фінансування. Багатоканальність фінансування освітніх і наукових установ включає в себе благодійність, або, як використовується за кордоном, термін «фандрайзинг», що є значним за питомою вагою джерелом фінансування освіти і науки. Узагальнивши зарубіжний досвід, ми також апелювали до досвіду українських благодійників в галузі освіти і науки XIX-XX ст.

Зазначену проблему ми дослідили і внесли свої пропозиції, які дозволять значно розширити джерела фінансування освіти і науки і наблизити рівень їх фінансування до законодавчо визначених обсягів.

Науковий інтерес до зарубіжного досвіду вищої школи щодо багатоканальності фінансування освітніх і наукових інституцій існував завжди. Так співробітники російського Дослідницького центру проблем якості підготовки фахівців К.Н. Цейкович, Л.М. Тарасюк, Н.І. Давидов і О.Л. Ворожейкіна ще на початку 90-х років ретельно вивчили проблеми, з якими зіштовхнулася зарубіжна вища школа наприкінці минулого століття. У цій колективній монографії розглянуто пошук шляхів вирішення цих проблем, зокрема фінансування наукових і освітніх установ [11]. Минуло десять років і в іншій колективній монографії розкрито питання щодо побудови ринкової системи освітніх відносин у громадянському суспільстві. Проаналізовано моделі ринку освіти у країнах Західної Європи та США, а також передумови

формування і розвитку освітніх відносин у сучасній Росії [8]. С.В. Грачев і О.О. Городнова розглядають світовий і пріоритети досвід розвитку дослідницьких університетів, посилаючись на точки зору таких відомих західних авторитетів як К. Камерон, Р. Кларк, М. Коган, К. Ерроу, М. Хаммер, Р. Хизрич [3]. В Україні проблема освітнього і наукового фандрайзингу як окрема проблема не досліджувалась. Дослідження даної проблеми з більшим акцентом на український досвід XIX-XX ст. дозволить розширити багатоканальність фінансування освіти і науки, на новий рівень піднести освітній і науковий фандрайзинг. Все це сприятиме розв'язанню проблеми фінансування освітніх і наукових установ.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні значення освітнього та наукового фандрайзингу як одного із вагомих джерел багатоканальності фінансування освітніх та наукових установ.

В умовах розвитку постіндустріального суспільства, економіки знань фандрайзинг являється новим явищем. Його виникнення і розвиток пов'язані із появою на українському ринку благодійних організацій, які надають фінансову допомогу у формі грантів. Це слово міцно увійшло в сучасну мову, але його зміст до кінця залишився незрозумілим.

Російські вчені М.А. Юндина і А.В. Зотова виділяють дві форми залучення зовнішніх джерел фінансування: індивідуальний і організаційний фандрайзинг. До сфери індивідуального фандрайзингу вони відносять стипендії на навчання, стажування або підвищення кваліфікації, гранти на індивідуальні дослідження. Вони, як правило, надаються реципієнту безповоротно на певну ціль. До галузі організаційного фандрайзингу відносяться конкурси проектів, серйозні науково-технічні розробки, інноваційні дослідження [8, с. 372].

Вивчивши наукові підходи зарубіжних вчених ми підтримуємо думку наших російських колег, щодо обґрунтування понять індивідуального і організаційного фандрайзингу і щодо їх освітнього, і наукового змісту.

Загальні принципи діяльності в обох галузях багато в чому однакові, на рівні організацій проявляються деякі важливі відмінності. Як правило, в якості професійного фандрайзингу мається на увазі перш за все організаційний, адже саме для організації залучення зовнішніх коштів являється важливим елементом її ділового життя.

Мета людини, яка прагне отримати грант, полягає не в самому гранті, а в пошуку можливостей для реалізації певного проекту, ширше – для виконання певної задачі. Тобто простір фандрайзингу – це простір цілей. Саме тому грант визначається як «цільова фінансова дотація».

Фандрайзинг являється особливим видом менеджменту, в якому важливу роль відіграють відносини між людьми і можливості організації-реципієнта. В Україні є небагато досвідчених менеджерів, які працюють в освітній і науковій галузях.

У залученні зовнішнього фінансування є свої правила, які забезпечують успіх в такій нелегкій справі як отримання гранту. Зрозуміти принципи фандрайзингу можна лише проаналізувавши, які обов'язки виконує фахівець по фандрайзингу.

По-перше, це пошук інформації про можливі джерела фінансування. Переваги завжди належать тій організації, яка відома грантодавцю і проявляє активність у відносинах з ним.

По-друге, сьогодні у всіх фондів і організацій існують Інтернет-сайти, на яких регулярно публікуються оголошення про надання грантів на дослідження, організаційні проекти або фінансування інновацій.

По-третє, дуже важливо в очах потенційного грантодавця представити організацію, особу, грамотно скласти заяву або бізнес-план проекту.

Фактори, які впливають на успішність фандрайзингової компанії:

позитивний імідж організації, сформований в ході спілкування із представниками організації-донора;

досвід роботи з іншими благодійними організаціями, досвід наукової співпраці з бізнес-структурами;

наявність серед членів організації-реципієнта відомих політичних або культурних діячів;

якісно складений проект;

особисті якості спеціаліста по фандрайзингу, уміння розповідати і переконувати.

Розвиток фандрайзингу в Україні. В Україні слово «фандрайзинг» асоціюється переважно із отриманням грантів від іноземних фондів і благодійних організацій. До недавнього часу в Україні, як і в інших країнах СНД організації-грантодавці не володіли досвідом і ресурсною базою, відмінно від західних фондів. Умови діяльності національних благодійних фондів були несприятливими. Нині україн-

ські фонди не володіють значними ресурсами, користуються підтримкою великих західних фондів, тому виконують їх цільові установки.

Крім фондів фандрайзинг входить у коло інтересів комерційних організацій, які надають кошти для проведення робіт, результати яких необхідні для фінансування сторони.

Партнерство НДІ, ВНЗ і бізнесу являється важливим для України в умовах розвитку постіндустріального суспільства, економіки знань.

За кордоном значна частка доходів від залучення зовнішніх коштів формується за рахунок капіталу. В Україні ситуація інша, приватні фірми не мають вільного капіталу для фінансування некомерційних проектів, а тим паче для прямої благодійності.

Законодавчо непередбачено податкові пільги для грантодавців, тому вони не мають переваг, які мають грантодавці і благодійники за кордоном.

Розвиток фандрайзингу за кордоном. Відлагоджена система грантів освітнім і науковим організаціям існує у США. У США гранти отримують під конкретні дослідження або на навчання. Розвинута система державних грантів від федеральних органів влади (наприклад, Комітет з енергетики може видати грант на деякий дослідницький проект в галузі атомної енергії; основні федеральні агентства, які представляють гранти – Національний Науковий фонд і Національний Інститут Здоров'я; гранти надають також Фонд Форда або Рокфеллера). До речі в Росії Фонд Форда найбільш активний, щодо надання грантів науковим і освітнім установам. Звертає на себе увагу залучення благодійних коштів бізнес-структур і приватних осіб. У США університети отримують до 30% коштів у вигляді грантів, 10% – гранти на навчання, 25% благодійних коштів бізнес-структур і приватних осіб. Для України цікавим має бути досвід роботи асоціацій випускників американських університетів, які не тільки відстежують життєві траєкторії випускників, але і проводять з ними систематичну роботу зі збору благодійних коштів.

У Росії найбільшими джерелами зовнішнього фінансування є західні фонди. Самі великі: фонд «Нова Євразія» та «Фонд Форда» [6]. Більшість російських грантодавців належить до організацій, які прямо або побічно належать до державних структур. При цьому держава відіграє значну роль в їх створенні і фінансуванні. На частку громадських фондів і організацій приходить тільки 26% всіх гран-

тодавців [8, с. 381].

Протягом 1999-2002 рр. у Росії з'явилися перші приватні фонди – це фонд В. Потаніна, фонд «Открытая Россия», створений М. Ходорковським і його партнерами по бізнесу, фонд громадянських свобод Б. Березовського. Ці фонди створені за кошти їх засновників, вони відповідають зарубіжним стандартам, кошти виділяються на розвиток освіти, науки, молодіжні проекти і захист прав людини (до 60% фінансують освітні і наукові установи).

Розвиток благодійності в Україні в XVII-XX ст. В Україні благодійність набула свого розвитку з часів Київської Русі. Гетьмани Петро Сагайдачний, Іван Виговський, Іван Мазепа, Кирило Розумовський сприяли поширенню освіти, зокрема становленню Києво-Могилянської академії, Чернігівського та Переяславського колегіумів, будували власним коштом приміщення, опікувалися здібними молодими людьми, посилаючи їх на навчання до найкращих європейських університетів. Благодійництво, або, як казали римляни, меценатство, набуло особливого поширення серед шанованих багатих і дуже знаних українців. Меценати Тарнавські, Григорій Галаган, родина Симиренків, Євген Чикаленко, батько і син Рильські, брати Бродські, кілька поколінь Терещенків будували школи, реальні і ремісничі училища, фінансували їх діяльність, допомагали розумним і талановитим дітям здобути вищу освіту [10].

Благодійниками були педагог Сергій Грушевський та його син Михайло (перший всеукраїнський Президент). Сергій Грушевський заповів збудувати на його капітал реальне училище для дітей робітників, яке й було споруджено на київській Куренівці, а Михайло заснував у Львові на кошти з власних гонорарів фонд для студентів і молодих учених-істориків. Михайло Лисенко за гроші, які громадськість збрала до ювілею композитора задля поправки його здоров'я, відкрив у Києві музично-драматичну школу. Козацький нащадок Василь Горленко – один із найбільших спонсорів на Публічну бібліотеку (нині Парламентську).

Князь Василь Константин Острозький заснував школи по містах і містечках та Острозьку Академію і подарував їй багату бібліотеку. За свій кошт відсилав в Європу найкращих випускників академії, які продовжували навчання у Падуї, Венеції, Варшаві, Кельні.

Петро Конашевич-Сагайдачний допома-

гав у спорудженні Київської колегії, яка згодом перетворилася в Києво-Могилянську академію. Будував школи. Заповів гроші на їх утримання.

Петро Могила у 1631 р. відкрив Лаврську школу, яка злилася з братською і перетворилася на колегію за типом вищих західно-європейських шкіл. Петро Могила був протектором колегії. Іван Мазепа опікувався літературою, наукою, освітою, мистецтвом. Завдяки Гетьману, Київський колегіум у 1701 р. отримав статус «академії». Для цього навчального закладу він виділяв постійно кошти.

Іван Скоропадський заснував пансіон для підготовки народних учителів, учнями цього закладу могли стати тільки сільські діти, кращі випускники сільських училищ (м. Прилуки). Всі вони були на особистому забезпеченні І. Скоропадського. Потім Скоропадський заснував перше в місті жіноче початкове училище. При його фінансовому сприянні було відкрито безліч шкіл і гімназій.

Микола Терещенко фінансово підтримував Перше комерційне училище, Політехнічний інститут, Києво-Подільську жіночу гімназію. Іван Харитоненко виділяв величезні суми на благодійництво. Завдяки йому побудовані Сумський дитячий притулок, гуртожиток для студентів Харківського університету, Харківське духовне училище, Сумське духовне училище.

Євген Чикиленко вважав благодійність найголовнішою справою свого життя. У нього був принцип: «Греба любити Україну не лише до глибини душі, а й до глибини власної кишені». Зробив багато для розвитку української мови. Допоміг у будівництві Академічного дому для студентів-українців у Львові (25 тис. крб.) [7].

Могилевцев Семен зробив багато для розбудови Києва за власний кошт. Благодійність у створенні Київського політехнічного інституту, Педагогічного університету ім. М. Драгоманова, педагогічного музею. Лазар Бродський – благодійник, займався цукровою промисловістю. Багато коштів витрачав на благодійність. На його кошти утримувалися установи Єврейської освіти, фінансував Бактеріологічний інститут, був одним із ініціаторів і спонсорів будівництва в Києві Політехнічного інституту. Родина Алчевських опікувалася будівництвом недільних шкіл у Сумах та інших містах, фінансувала їх діяльність. Під керівництвом Алчевської створені навчальні посібники, які схвально сприйняла прогресивна громада.

Андрій Шептицький заснував і повністю фінансував діяльність першої української фахової господарської школи у Західній Україні, опікувався «Просвітою», при якій у 1910 р. було засновано однорічну рільничу школу. Школі було надано приміщення для навчання і господарські споруди. А. Шептицький опікувався сиротами, тому у 1917 р. для українських сиріт було засновано Фонд митрополита А. Шептицького, а раніше він відкрив сиротинець, бурсу і притулок для убогих.

Благодійництво в сучасній Україні. У сучасній Україні великий вклад у розбудову благодійництва роблять: Леонід Кучма, Віктор Пінчук, Рінат Ахметов, Дмитро Фірташ, Сергій Тарута, Олександра Фельдман, Дмитро Андрієвський, Ігор Воронов, Вадим Новинський.

Дмитро Фірташ фінансує в Університеті Кембриджа Програму Україністики. Заснував Українську стипендіальну програму, що надає можливість безкоштовно отримати магістерський ступінь в Кембриджському університеті українським студентам. Профінансував будівництво студентського містечка Українського католицького університету у Львові. З 2011 р. підтримує розвиток шкільної хімічної освіти [7].

Леонід Кучма засновник Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна» підтримує талановиту молодь, надаючи іменні стипендії. Президентський фонд Леоніда Кучми «Україна» підтримує таланти у сфері освіти, сприяє перспективній творчій молоді, співпрацює з видатними діячами науки. Діє Програма підтримки обдарованої молоді в Україні, а саме учнів загальноосвітніх шкіл – переможців міжнародних інтелектуальних змагань, студентів вищих навчальних закладів, обдарованих дітей та молоді у галузі мистецтва та культури, спорту [7]. Для виявлення обдарованих дітей та молоді правління Фонду здійснює аналіз звернень до Фонду, моніторинг засобів масової інформації. Підтримка обдарованих дітей та мо-

лоді правління Фонду здійснює через вручення грантів та стипендій, які засновує Фонд.

Петро Яцик емігрував до Канади у 1943 р. З кінця 50-х рр. XX ст. фінансує Наукові проекти української діаспори, профінансував видання багатотомної «Енциклопедії українознавства», відомий проект англійською мовою «Історія України-Русі» М. Грушевського, на що він пожертвував 15 млн. дол. П. Яцик був фундатором Міжнародного благодійного фонду «Ліга українських меценатів», створив центр досліджень історії України ім. П. Яцика при Альбертському університеті (Канада), Освітню фундацію імені Петра Яцика. Сума пожертв становить 16 млн. дол. У 2000 р. заснував Міжнародний конкурс знавців української мови.

Джеймс Константин Темергей виходець із Донеччини, емігрував до Канади, фінансово підтримує Києво-Могилянську академію. Гуцулян Ераст родом із Рівненщини, емігрував до Канади виділяє значні кошти на функціонування Острозької Академії та гімназії у місті Рівному. Більшість благодійників України фінансують розвиток культури та охорони здоров'я. Практично не фінансуються наукові проекти, розвиток вищої освіти, а у XVIII-XX ст. наука і освіта були на першому місці, щодо благодійницьких пожертв. Це не означає, що в українському суспільстві немає багатих людей.

За словами першого віце-прем'єр міністра України Сергія Арбузова на руках українців знаходиться більше 100 млрд. дол. [1]. Щороку українські молоді мігранти тільки через банківські перекази надсилають більше 10 млрд. дол., українські мільярди займають 17 сходинку у рейтингу найбагатших людей Європи (рейтинг журналу Forbs), але благодійництво для освіти та науки мізерне.

Ми проаналізували структуру фінансування ВНЗ України (рис. 1).

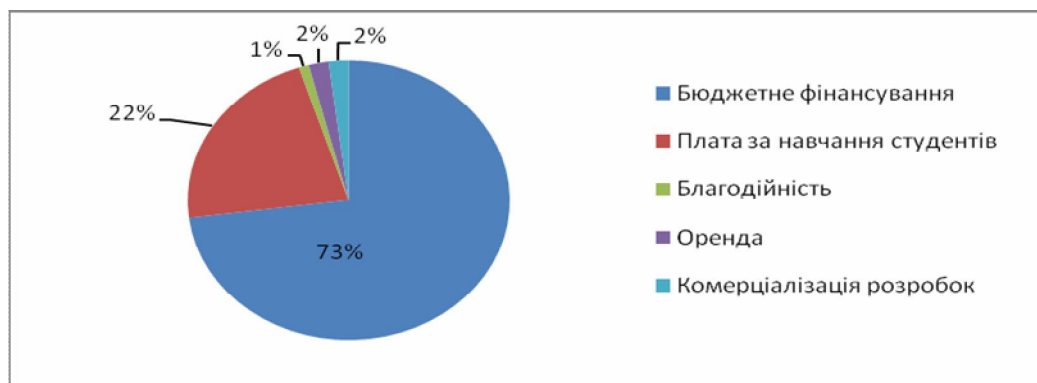

Рис. 1. Структура фінансування ВНЗ України [2]

Як бачимо з рис. 1 частка благодійних коштів у структурі фінансування ВНЗ складає всього 1%. Для прикладу благодійні кошти вищих навчальних закладів Російської імперії 90-х рр. XIX ст. склали 29,9%, а у 1913 р. – 36,6% (на передодні першої світової війни) [10].

У наш час лідерами по залученню благодійних коштів є американські університети (гранти і пожертви). Діяльність університетів і коледжів у цій сфері багатогранна – вони проводять спеціальні компанії із залучень приватних пожертв (від випускників минулих років, фондів, компаній), устанавлюють партнерські відносини із приватними фірмами для фінансування дослідницьких проектів [3]. В Україні відсутній правовий механізм благодійності і досить часто благодійність для закладів освіти і наукових установ стає центром уваги з боку правоохоронних органів. Американські експерти відзначають, що благодійність, меценатство вигідні для приватних фірм і організацій: в США існують значні пільги щодо сплати податків, якщо організація займається благодійністю. Податковий механізм являється важливим фактором, який стимулює потенційних донорів.

Згідно зі статистикою близько 30% загальної суми приватних пожертв американським університетам надходить від випускників минулих років, близько 25% – від інших приватних осіб, 20% – від різних фондів, 2% – від релігійних громад. Тобто 50% коштів некомерційний капітал [11]. В Україні ситуація інша: більша частина коштів, що надходить ВНЗ чи науковій установі – це кошти зарубіжних фондів. Тому багато методів, якими користуються фандрайзери за кордоном, наприклад благодійні акції, вечори приватних пожертв в Україні не принесуть успіху.

Отже, в Україні фахівці із фандрайзингу для університету чи наукової установи повинні свою увагу зосередити не на тих хто дарує кошти, а на пошуку нових партнерів, які можуть бути зацікавлені в науковому потенціалі і партнерство може принести взаємну вигоду.

Встановлено, що в освітній і науковій сферах фандрайзинг виконує декілька важливих функцій.

1. Залучення зовнішнього фінансування – фінансова стабільність будь-якої освітньої та наукової організації залежить від кількості способів заробляння грошей, а багатоканальність фінансування залежить від диверсифікації послуг.

2. Розвиток освітнього і наукового партнерства дає можливість відкривати новий простір, отримувати новий досвід і налагоджувати нові зв'язки, за рахунок чого розширювати сферу діяльності.

3. Новий напрям діяльності освітньої та наукової установи дозволить залучити гранти. Велика кількість грантів і коштів, яка може бути отримана ВНЗ і науковими установами пов'язана із науковою роботою. Робота з грантами або залучення зовнішнього фінансування являється свідченням певного рівня компетенції і довіри. Кредит довіри зі сторони грантодавців забезпечить успіх.

Організація дослідницьких проектів ВНЗ і наукових організацій України з іноземними партнерами в наш час реалізується в результаті фандрайзингу з боку українських партнерів, такі відносини дозволяють встановлювати міжнародні зв'язки, будувати свою діяльність відповідно до нових стандартів і приймати участь у розвитку світової науки. При допомозі фандрайзингу освітні та наукові установи можуть зробити залучення коштів важливим джерелом свого розвитку.

Література

1. Арбузов С. Интервью журнала Корреспондент [Електронний ресурс] / С. Арбузов. – Режим доступу: <http://news.mail.ru/inWorld/ukraine/global/112/economies/12720498/?frommail=1>.
2. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех: пер. с англ. – М.: Весь мир, 2011. – 188 с.
3. Грачев С.В. Исследовательские университеты. Мировой опыт и приоритеты развития / С.В. Грачев, Е.А. Городнова. – М.: МЧА, 2009. – 160 с.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». – К.: Юринком, 2010. – 52 с.
5. Закон України «Про освіту». – К.: Юринком, 1996. – 60 с.
6. Исследование проблем и разработка путей становления и развития академических инновационных университетов в России. Отчет о НИР; Науч. руков. Пахомов Ю.П. – Томск: Томский политехнический университет, 2010.
7. Коріння українського меценатства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
8. Предпринимательские университеты в инновационной экономике / Под общ. ред. проф. Ю.Б. Рубина. – М.: ООО «Маркет ДС

Корпорейшин», 2005. – 402 с.

9. Статистичний щорічник України 2011. – К.: Державна служба статистики, 2012. – 676 с.

10. Українські благодійники та меценати кінця XIX-початку XX століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mirsloverei.com/d/27069>.

11. Высшая школа за рубежом: проблемы, поиски, решения: монография / К.Н. Цейкович, Л.Н. Тарасюк, Н.И. Давыдов, О.Л. Ворожейкина; Исслед. центр пробл. качества подгот. специалистов. – М., 1994. – 189 с.

References

1. Arbuzov S. Interv'ju zhurnalu Korrespondent [Elektronnij resurs] / S. Arbuzov. – Rezhim dostupu: <http://news.mail.ru/inWorld/ukraina/global/112/economies/12720498/?frommail=1>.

2. Doklad o chelovecheskom razvitii 2011. Ustojchivoe razvitie i ravenstvo vozmozhnostej: luchshee budushhee dlja vseh: per. s angl. – М.: Ves' mir, 2011. – 188 s.

3. Grachev S.V. issledovatel'skie universitety. Mirovoj opyt i priority razvitija / S.V. Grachev, E.A. Gorodnova. – М.: МСНА, 2009. – 160 с.

4. Zakon Ukrainy «Pro naukovu i naukovotekhnichnu dijalnist'». – К.: Jurynkom, 2010. – 52 s.

5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». – К.: Jurynkom, 1996. – 60 s.

6. Issledovanie problem i razrabotka putej stanovlenija i razvitija akademicheskikh innovacionnyh universitetov v Rossii. Otchet o NIR (Nauch. rukov. Pahomov Ju.P.). – Tomsk: Tomskij politehnicheskij universitet, 2010.

7. Korinnja ukrai'ns'kogo mecenatstva [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

8. Predprinimatel'skie universitety v innovacionnoj jekonomike / Pod obshh. red. prof. Ju.B. Rubina. – М.: ООО «Market DS Korporajshin», 2005. – 402 s.

9. Statystichnyj shhorichnyk Ukrainy 2011. – К.: Derzhavna sluzhba statystyky, 2012 – 676 s.

10. Ukrain's'ki blagodijnyky ta mecenaty kincja XIX-pochatku XX stolittja [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mirsloverei.com/d/27069>.

11. Vysshaja shkola za rubezhom: problemy, poiski, reshenija: monografija / K.N. Cejkovich, L.N. Tarasjuk, N.I. Davydov, O.L. Vorozhejkina; Issled. centr probl. kachestva podgot. specialistov. – М., 1994. – 189 s.

Статья поступила в редакцию 28.03.2014

П.В. ГУДЗЬ, д.е.н., професор

*Запорізький національний технічний університет,
м. Запоріжжя, Україна
pgudz@rambler.ru*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК АСПЕКТ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Розкрито зміст інтерактивного навчання та охарактеризовані його основні принципи та методи. Досліджено ступінь використання інтерактивних технологій навчання при викладанні економічних дисциплін.

Ключові слова: економічні дисципліни, традиційні методи, інтерактивні методи навчання

П.В. Гудзь

Интерактивные технологии как аспект методики преподавания экономических дисциплин

Раскрыто содержание интерактивного обучения и охарактеризованы его основные принципы и методы. Исследована степень ис-

пользования интерактивных технологий обучения при преподавании экономических дисциплин.

Ключевые слова: экономические дисциплины, традиционные методы, интерактивные методы обучения

P.V. Gudz'

Interactive technology as an aspect of teaching methodology and economic disciplines

The article reveals the content of interactive learning and characterized its basic principles and methods. The degree of use of interactive learning technologies in teaching economic disciplines.

© П.В. Гудзь, 2014

<http://www.elibrary.ru/issues.asp?id=37579>

<http://www.instud.net>, <http://www.nbu.gov.ua/>